



**พระเจ้าพาราละแข่งแห่งเมือง  
แม่ฮ่องสอน  
Phra Chao Pharalakhaeng of  
Mae Hong Son**

**อาจารย์ ดร.ธรรศ ศิริรัตนบัลล์**

**That Sriratanaban**

**คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่**

**Chiang Mai Rajabhat University**

## ๐ บทคัดย่อ

พระเจ้าพาราละแข่ง หรือ พระมหามัธยมุณี เป็นพระพุทธรูปที่ได้รับความนับถืออย่างแพร่หลายในกลุ่มพุทธศาสนิกชนบริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำอิรวดี-สาละวิน โดยชาวไตเป็นกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่งที่ทำให้ความเคารพสักการะพระเจ้าพาราละแข่งเป็นอย่างมาก ความเชื่อดังกล่าวถูกผลิตซ้ำผ่านงานวรรณกรรมประเภทตำนาน เรื่องเล่า การจำลองรูปเหมือน ตลอดจนถึงพิธีกรรมที่เกี่ยวข้อง ดังจะเห็นว่าตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ ๒๕ เป็นต้นมา หัวเมืองสำคัญของชาวไตนิยมจำลองพระเจ้าพาราละแข่งไปประดิษฐาน และนิยามให้มีสถานะเป็นพระพุทธรูปประจำเมือง

แม้ว่าเมืองแม่ฮ่องสอนจะตั้งอยู่ในพื้นที่ประเทศไทย แต่พบว่าเมื่อ พ.ศ.๒๔๗๘ มีการจำลองพระเจ้าพาราละแข่งมาประดิษฐาน ณ วัดหัวเวียง และนิยามให้มีสถานะเป็นพระพุทธรูปประจำเมือง อย่างไรก็ดี เนื่องจากเมืองแม่ฮ่องสอนเป็นชุมชนชาวไตที่อยู่ในพระราชอาณาจักรสยาม และเติบโตขึ้นในช่วงเวลาของการสร้างรัฐชาติ ส่งผลให้การนิยามความหมายของพระเจ้าพาราละแข่งแห่งเมืองแม่ฮ่องสอน ถูกนำไปเชื่อมโยงกับความเป็นไทย และตั้งแต่ พ.ศ.๒๕๖๐ เป็นต้นมา พบว่ามีความพยายามในการรื้อฟื้นและสร้างพิธีกรรมเกี่ยวกับองค์พระ โดยเฉพาะพิธีถวายน้ำสรงพระพักตร์ซึ่งสัมพันธ์กับพิธีกรรมถวายน้ำสรงพระพักตร์พระเจ้าพาราละแข่งองค์จริงที่เมืองมณฑลทะเลย์ ซึ่งปรากฏการณ์ดังกล่าวเป็นสิ่งที่น่าศึกษาต่อไป

**คำสำคัญ :** เจ้าพาราละแข่ง/เมืองแม่ฮ่องสอน

◎ **Abstract**

The Phra Chao Phralakhaeng, or Phra Maha Muni Buddha statue, is widely respected among Buddhist inhabitants in the Ayeyarwady-Salween river basin region, Myanmar. The Tai ethnic group, in particular, is an ethnic group that venerates the statue. Such beliefs are also reproduced through the legendary literary works, the story of the Buddha image simulation, and even their associated rituals. As seen from the 25 B.E. onwards, the image is enshrined as a centre of worship in this significant Tai town and is defined with prestige because of its Buddha statue.

Despite Mae Hong Son being located in Thailand, in the year 1935 a replica image was brought to be enshrined at Hua Wiang temple, and defined as the notable statue of the province. However, since the province was a Tai community in the Kingdom of Siam during the creation of The Nation State, it resulted in the definition of Phra Parala Kaeng of Mae Hong Son being inevitably connected to the concept of Thainess. Since 2017, there has been an attempt to revive and hold a religious ceremony, in particular, the auspicious Buddha's face washing act which is associated with the traditional rituals of the major Buddha statue, Phra Maha Muni in Mandalay. Such phenomenon is something worth investigating for further study.

**Key words :** Phra Chao Phralakhaeng/Mae Hong Son

## ๐ บทนำ

เมื่อกล่าวถึงพระพุทธรูปซึ่งเป็นที่เคารพสักการะมากที่สุดในประเทศพม่า ย่อมหมายถึง พระมหามัธยมนี้ ซึ่งประดิษฐาน ณ วัดมหามัธยมนี้ เมืองมณฑลทะเลย์ อดีตราชธานีแห่งสุดท้ายของพม่า พระพุทธรูปดังกล่าวได้รับการยกย่องให้เป็น ๑ ใน ๕ มหาพุทธสถาน ที่ชาวเมียนมาร์ให้ความนับถืออย่างสูงสุด<sup>๑</sup> ยิ่งไปกว่านั้น ยังพบการจำลองรูปเหมือน รูปภาพ เพื่อนำไปสักการบูชาทั้งในครัวเรือน หมู่บ้าน หรือเมือง คติการบูชาพระมหามัธยมนี้ได้แผ่ขยายเข้ามาในพื้นที่ประเทศไทย โดยเริ่มจากบริเวณชายแดนไทย-พม่า อาทิ พระมหามัธยมนี้ (เจ้าพาราละแข่ง) อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน พระมหามัธยมนี้ อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก และปัจจุบันขยายตัวอย่างมากในพื้นที่ภาคเหนือ ดังพบการจำลองพระมหามัธยมนี้ อาทิ พระมหามัธยมนี้ วัดกู่เต้า อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ พระมหามัธยมนี้ วัดทุ่งโป่ง อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน

บทความนี้ มีวัตถุประสงค์ที่จะศึกษา พระมหามัธยมนี้หรือพระเจ้าพาราละแข่ง ประดิษฐาน ณ วัดหัวเวียง อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน เป็นพระพุทธรูปพระมหามัธยมนี้ขนาดใหญ่ องค์แรกๆ ในพื้นที่ประเทศไทย ยิ่งไปกว่านั้น การจำลองรูปเหมือนไม่เพียงแต่เกี่ยวข้องกับความศรัทธาเท่านั้น แต่มีความพยายามในการเชื่อมโยงให้สัมพันธ์กับการสร้างรัฐชาติและความเป็นไทย รวมถึงถูกสร้างให้มีความหมายและสถานะต่อเมืองแม่ฮ่องสอน ตั้งแต่เริ่มสร้างพระพุทธรูป เมื่อ พ.ศ.๒๔๗๙ สืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน

<sup>๑</sup> มหาพุทธสถานี่ชาวเมียนมาร์ให้ความนับถือมากที่สุด ๕ แห่ง ได้แก่ พระมหาเจดีย์ชเวดากอง พระธาตุดอนทร์แขวน พระธาตุมุเตา พระเจดีย์ชเวตสิกอง และพระมหามัธยมนี้.

## ๐ พระเจ้าพาราละแข่ง กับความศรัทธาของคนไต

พระพุทธรูปพระมหามัณเฑียร ชาวไตเรียกว่า “เจ้าพาราละแข่ง” หรือ “เจ้าพารายะไซ่” ซึ่งเรียกตามชื่อของกลุ่มชาติพันธุ์ “ยะไซ่” ซึ่งมีถิ่นฐานทางด้านตะวันตกของสหภาพเมียนมาร์ในปัจจุบัน ชาวยะไซ่เป็นผู้สร้างพระพุทธรูปองค์นี้ขึ้น ตำนานเกี่ยวกับการสร้างเจ้าพาราละแข่งมีหลายสำนวน แต่กล่าวโดยสรุปได้ว่า ในสมัยพุทธกาลพระพุทธเจ้าได้เสด็จมาโปรดเวไนยสัตว์ที่เมืองธัญญวดี ก่อนเสด็จกลับพระเจ้าจันทสุริย กษัตริย์แห่งยะไซ่ ได้ทูลขออนุญาตจำลองรูปเหมือนพุทธองค์ไว้เป็นอนุสรณ์และเพื่อสักการบูชา เมื่อนายช่างทำการปั้นและหล่อพระพุทธรูปเสร็จ พุทธองค์ได้โปรดประทานลมหายใจแก่พระพุทธรูปองค์นี้ เสมือนว่าเป็นพระพุทธรูปที่มีชีวิตและเป็นตัวแทนของพุทธองค์ บางตำนานกล่าวว่า พระพุทธเจ้าได้เสด็จเสโท (ซีโคล) จากบริเวณพระอุระ และบรรจุไว้ในพระอุระของพระพุทธรูปองค์นี้ และบางตำนานกล่าวว่า พระอินทร์ได้แปลงกายลงมาสร้างพระพุทธรูปองค์นี้โดยสร้างทั้งหมด ๕ องค์ ประดิษฐานในดินแดนยะไซ่ ๑ องค์ ในประเทศอินเดีย ๒ องค์ และนำไปประดิษฐานบนสวรรค์อีก ๒ องค์ นอกจากตำนานที่เชื่อมต่อกันมาแล้ว จากงานศึกษาที่ผ่านมา สันนิษฐานว่า “พระเจ้าจันทสุริย กษัตริย์ยะไซ่ ซึ่งมีราชธานีอยู่ที่เมืองธัญญวดี โปรดให้หล่อพระพุทธรูปขึ้นด้วยโลหะสำริด พ.ศ.๖๘๙ แล้วสร้างวัดประดิษฐานบนภูเขาศีลคีรี Thilagyeri” และได้ถวายนามว่า “พระมหามัณเฑียร” มีความหมายว่าปราชญ์ผู้ยิ่งใหญ่ (ธิดา สาระยา, ๒๕๕๔; เจ้าสหายงักก้าก่อ, ๒๕๓๙) และจากความเชื่อที่ว่าพระพุทธเจ้าได้ประทานลมหายใจแก่พระพุทธรูปองค์นี้ ชาวยะไซ่จึงเชื่อว่าเป็นพระพุทธรูปที่มีชีวิต นำไปสู่การเกิดพิธีถวายน้ำสงฆ์ พระพัคตร์ สีพระหนต์ และถวายภัตตาหารแด่พระมหามัณเฑียรในยามอรุณรุ่งของทุกวัน ซึ่งถือปฏิบัติสืบมา กล่าวได้ว่าพระพุทธรูปองค์นี้เป็นเครื่องสะท้อนถึงความเจริญรุ่งเรืองของพุทธศาสนาในแคว้นยะไซ่ ตลอดถึงความเจริญทางการเมือง สังคมและเศรษฐกิจตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ ๗-๘ เป็นต้นมาด้วย

ในเวลาต่อมาเมื่อกลุ่มพม่าเรืองอำนาจ กษัตริย์พม่านับตั้งแต่พระเจ้าอโนรุธทศแห่งพุกาม พยายามขยายอำนาจเข้าไปครอบครองแคว้นยะไข่ และมีพระประสงค์จะอัญเชิญพระมหามัณเฑียรกลับมาประดิษฐานยังราชธานีของตน แต่ไม่มีกษัตริย์พระองค์ใดทำสำเร็จจนกระทั่ง พ.ศ.๒๓๒๕ ในรัชสมัยของพระเจ้าโพธิพญาหรือพระเจ้าปดุงแห่งราชวงศ์คองบอง ทรงมีชัยเหนือยะไข่และโปรดให้อัญเชิญพระมหามัณเฑียรมาประดิษฐานยังอาณาจักรพม่าซึ่งขณะนั้นมี นครอมรปุระเป็นราชธานี และโปรดให้สร้างมหาวิหารเป็นที่ประดิษฐาน ซึ่งปัจจุบันตั้งอยู่ทางทิศใต้ของเมืองมณฑลเฮลย์ (ธิดา สาระยา, ๒๕๕๔)

ความเชื่อเกี่ยวกับตำนานการสร้างพระมหามัณเฑียร ซึ่งเป็นพระพุทธรูปที่ได้รับการประทานลมหายใจจากพุทธเจ้าได้ขยายตัวจากชาวยะไข่ไปสู่กลุ่มชนอื่นในพื้นที่ราบลุ่มแม่น้ำอิระวดีและสาละวิน รวมถึงชาวไต ซึ่งคติการบูชาพระมหามัณเฑียรถูกผลิตซ้ำอย่างต่อเนื่อง ผ่านงานวรรณกรรม และรูปเคารพ กล่าวคือ

ประการแรก การผลิตซ้ำความเชื่อเกี่ยวกับพระมหามัณเฑียรผ่านงานวรรณกรรม ทั้งในรูปแบบของวรรณกรรมทางพุทธศาสนาและมุขปาฐะในส่วนของวรรณกรรมทางศาสนาพบว่าตำนานของพระมหามัณเฑียร (สะแมงพาราละแข่ง) ถูกแต่งด้วยภาษาไตหลายสำนวนและแพร่หลายอย่างมากในสังคมไต ดังกรณีของเมืองแม่ฮ่องสอน พบว่า เมื่อ พ.ศ.๒๔๓๙ เจ้าอาวาสวัดก้ำก้อ ซึ่งเป็นพระภิกษุผู้มีความรู้ทางด้านปริยัติ และอักษรศาสตร์ ได้แต่งตำนานเจ้าพาราละแข่งขึ้น โดยมี ปู่จ๋องโนน และ แม่จ๋องคำหลี เป็นผู้อุปถัมภ์ (เจ้าสะหระจ๋องก้ำก้อ, ๒๔๓๙) ซึ่งตามธรรมเนียมของชาวไต นิยมคัดลอกวรรณกรรมทางพุทธศาสนาลงในพับสา เมื่อเสร็จแล้วจะประกอบพิธี “หลู้ลี้ก” หรือ “ป๋อยถ่อลี้ก” (ถวายธรรมและฟังธรรม) โดยเชิญ “จะเว” ซึ่งเป็นผู้มีความรู้ทางอักษรศาสตร์ที่สามารถอ่านวรรณกรรมเป็นทำนองร้อยกรองได้ไพเราะ มาทำการ “ฮอลี้ก” หรืออ่านคัมภีร์ เพื่อให้พุทธศาสนิกชนได้สดับรับฟัง ดังกล่าวทำให้ความเชื่อเกี่ยวกับพระเจ้าพาราละแข่ง

ได้รับการผลิตซ้ำอย่างต่อเนื่อง และถูกถ่ายทอดต่อในลักษณะของมุขปาฐะ ซึ่งพบว่าชาวไตมักจะเล่าสืบต่อกันมาในครอบครัวเกี่ยวกับความศักดิ์สิทธิ์ของ พระมหามัณีนีหรือเจ้าพาราละแข่ง และเชื่อว่าหากได้ไปสักการะองค์จริงที่เมือง มัณฑะเลย์จะถือว่าเป็นผู้ที่มีบุญมาก (อุไร ยอดประทุม, ๒๕๖๐)

ประการที่สอง การผลิตซ้ำความเชื่อเกี่ยวกับพระมหามัณีนี ผ่านการ จำลองรูปเหมือน กล่าวคือ ตั้งแต่ยุคโบราณ พบการจำลองรูปเหมือนของ พระมหามัณีนีหรือเจ้าพาราละแข่ง เพื่อสักการบูชาอย่างแพร่หลาย แต่ส่วนใหญ่ มีขนาดไม่ใหญ่เท่าใดนัก วัสดุที่ใช้ในการสร้างรูปจำลองมีความหลากหลาย เช่น สร้างด้วยโลหะสำริด ผงดอกไม้ ปูนปั้น หิน รวมถึงภาพวาดและภาพถ่าย ในพื้นที่เมืองแม่ฮ่องสอน พบการจำลองเจ้าพาราละแข่งตามวัดต่าง ๆ แต่มีขนาด ไม่ใหญ่นัก อาทิ เจ้าพาราละแข่ง วัดก้าก่อ เจ้าพาราละแข่ง วัดหัวเวียง (องค์เล็ก) เจ้าพาราละแข่ง วัดปางล้อย ซึ่งทั้งสามองค์ที่กล่าวมาสร้างด้วยโครงไม้ไฟพอกด้วยผง ดอกไม้คัลกรัก ปิดทอง และบางองค์ประดับกระจก ซึ่งชาวไตเรียกพระพุทธรูป ลักษณะนี้ว่า “พาราหวัน” หรือ “พาราชาโล” นอกจากนี้ยังพบภาพวาดและ ภาพถ่ายของพระเจ้าพาราละแข่ง ประดิษฐานตามบ้านเรือนอย่างแพร่หลาย

อย่างไรก็ดี เมื่ออังกฤษได้แผ่อิทธิพลมายึดครองพื้นที่พม่าทางตอนใต้ และสามารถครอบครองพม่าได้อย่างสมบูรณ์ใน พ.ศ.๒๔๒๘ แม้ว่าระบบกษัตริย์ จะล่มสลายลง แต่โลกวัฒนธรรมของพม่าซึ่งมีพุทธศาสนาเป็นแกนกลางยังคง ดำรงอยู่ และเกิดการปรับตัวไปพร้อมกับความเป็นอยู่ของประชาชนที่ดีขึ้น การเติบโตของเศรษฐกิจบริเวณพื้นที่ตอนล่างของพม่า การพัฒนาระบบคมนาคม สาธารณูปโภคและการศึกษา ส่งผลให้พม่าภายใต้การปกครองของอังกฤษเติบโต อย่างรวดเร็ว (โรเบิร์ต เอช. เทเลอร์, ๒๕๕๐) เศรษฐกิจที่ดีส่งผลให้ชาวพม่า สามารถสั่งสมทุนได้มากขึ้น และมีโอกาสได้อุปถัมภ์พุทธศาสนา กล่าวได้ว่าเป็นช่วงเวลาแห่งความรุ่งเรืองทางสังคมและวัฒนธรรมของพม่าอีกช่วงหนึ่ง ที่มีการผสมผสานกับวัฒนธรรมตะวันตกซึ่งได้รับอิทธิพลจากอังกฤษ รวมถึง

รับเอาวิทยาการสมัยใหม่ ตลอดถึงค่านิยมจากโลกตะวันตกเข้ามาปรับใช้ ดังพบว่าในช่วงเวลาดังกล่าว เมืองไตหลายแห่งได้หล่อจำลองพระพุทธรูป พระมหามัธยมนี้ไปประดิษฐานเป็นพระพุทธรูปประจำเมือง โดยส่วนใหญ่มีเจ้าฟ้า หรือคหบดีเป็นผู้นำในการสร้าง เช่น พระมหามัธยมนี้ เมืองสีป้อ สร้างเมื่อ พ.ศ.๒๔๓๘ พระมหามัธยมนี้ เมืองป้อน สร้างเมื่อ พ.ศ.๒๔๔๕ พระมหามัธยมนี้ (วัดพระเจ้าหลวง) เมืองเชียงตุง สร้างเมื่อ พ.ศ.๒๔๖๘ ซึ่งความนิยมในการหล่อรูปจำลองได้ขยาย มาในพื้นที่เมืองแม่ฮ่องสอน ซึ่งเป็นชุมชนชาวไตที่อยู่ในพระราชอาณาจักรสยาม ดังจะกล่าวถึงในตอนต่อไป

### ๐ เจ้าพาราละแข่ง วัดหัวเวียง เจ้าพาราละแข่งแห่งเมืองแม่ฮ่องสอน

เมืองแม่ฮ่องสอน เป็นชุมชนชาวไต ตั้งอยู่ทางด้านทิศตะวันตกของเมือง เชียงใหม่ แต่เดิมเป็นหมู่บ้านชาวไตขนาดเล็ก ต่อมาเมื่อธุรกิจการทำสัมปทานป่าไม้ซึ่งขยายตัวจากรัฐมอญสู่ล้านนาเมื่อ พ.ศ.๒๔๔๓ (สวัสดิ อ่องสกุล, ๒๕๕๑, หน้า ๓๔๘) พื้นที่บริเวณเมืองแม่ฮ่องสอน จึงเติบโตขึ้นจากการทำสัมปทานป่าไม้ การทำธุรกิจป่าไม้ต้องใช้ทุนทรัพย์สูงและต้องมีอิทธิพลทางการเมือง คนไต ซึ่งมีเครือข่ายทั้งในประเทศพม่าและสยาม รวมถึงมีความชำนาญในการทำไม้ จึงอาศัยข้อได้เปรียบดังกล่าวเข้ามาทำไม้และตั้งถิ่นฐานในสยามเป็นจำนวนมาก ก่อให้เกิดชุมชนไทใหญ่ที่เกิดจากการทำไม้ เช่น เมืองแม่ฮ่องสอน เมืองขุนยวม กรณีของเมืองแม่ฮ่องสอน ต่อมาเมื่อ พ.ศ.๒๔๒๗ พระเจ้าอินทวิชยานนท์ ได้รวบรวมชุมชนชาวไต แล้วตั้งเป็นเมืองแม่ฮ่องสอน โดยแต่งตั้งให้ชาวไตชื่อ พญาสิงหนาท เป็นเจ้าเมือง ด้วยลักษณะประชากรส่วนใหญ่ที่เป็นชาวไต ส่งผลให้ เมืองแม่ฮ่องสอนถูกสร้างขึ้นบนฐานวัฒนธรรมของชาวไต (ธรรศ ศิริรัตนบัลล์, ๒๕๕๓) ความมั่งคั่งจากการทำป่าไม้และการทำการค้าข้ามแดนสะท้อนผ่านการ สร้างศาสนสถานในพื้นที่เมืองแม่ฮ่องสอน อาทิ พระธาตุคุดอยกองมู วัดจองคำ วัดจองกลาง เป็นต้น

ช่วงกลางทศวรรษ ๒๔๗๐ พื้นที่เมืองแม่ฮ่องสอน มีสภาพเศรษฐกิจรุ่งเรืองด้วยกิจการป่าไม้ขนอสัก มีนายทุนชาวไต จากฝั่งพม่าจำนวนมากที่เข้ามาดำเนินกิจการป่าไม้และตั้งถิ่นฐานในพื้นที่เมืองแม่ฮ่องสอน “สง่างโพนญา” เป็นพ่อค้าไม้ชาวไตที่รับช่วงทำสัมปทานป่าไม้จากนายทุนฝั่งพม่า มีพื้นที่สัมปทานบริเวณป่าดันทิศเหนือของบ้านปางหมู อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน โดยจะต้องเข้าไปพักแรมกลางป่าเพื่อดูแลการชักลากไม้เป็นระยะ เข้าวันหนึ่ง หลังจากทำธุระส่วนตัวเป็นที่เรียบร้อยแล้ว สง่างโพนญาได้เปิดเขียนหมากเพื่อจะรับประทานตามปกติ แต่พบว่าในเขียนหมากมีพระธาตุ วรรณะสีทองอุไร ขนาดเท่าเมล็ดข้าวโพด สร้างความพิศมัยแก่สง่างโพนญาเป็นอย่างยิ่ง จึงแจ้งข่าวแก่เพื่อนและบอกกล่าวให้ผู้อื่นมาตรวจดูว่าเป็นพระธาตุจริงหรือไม่ จากนั้นจึงเดินทางออกจากป่านำพระธาตุบรรจุในผอบแล้วนำมาฝากประดิษฐานไว้ที่วัดปางหมูเป็นการชั่วคราว ต่อมาจึงได้นำผอบทองคำมาบรรจุพระธาตุ เมื่อชาวนั้นแพร่กระจายไปชาวเมืองต่างรู้สึกยินดีและได้ร่วมกันนำฮ่องกลองมาอัญเชิญพระธาตุเข้ามาประดิษฐานไว้ที่บ้านของสง่างโพนญา ซึ่งตั้งอยู่ฝั่งตรงข้ามกับวัดหัวเวียง ในเมืองแม่ฮ่องสอน (บุญเลิศ วิรัตน์ภรณ์, ๒๕๖๐)

จากปฐมเหตุแห่งการเสด็จมาของพระธาตุ สง่างโพนญาและคณะได้ปรึกษาหารือกันเพื่อสร้างกองมู (เจดีย์) เป็นที่ประดิษฐานพระธาตุตามคติของชาวไทยใหญ่ อย่างไรก็ตามได้มีผู้เสนอแนะว่าเจดีย์ในเมืองแม่ฮ่องสอนมีจำนวนหลายองค์ แต่เมืองแม่ฮ่องสอนยังไม่มีพระพุทธรูปพระเจ้าพาราละแ่ง ซึ่งเป็นพระพุทธรูปที่ ชาวพม่า มอญ ไต ต่างให้ความเคารพ จึงมีความเห็นร่วมกันว่าเดินทางไปเมืองมณฑลทะเลย์ เพื่อตกลงว่าจ้างให้นายช่างทำการหล่อจำลองพระพุทธรูปเจ้าพาราละแ่ง เพื่อนำมาประดิษฐานที่วัดหัวเวียง โดยการนี้สง่างโพนญา วณิชกุล และพ่อจ๋องห่วนนะ คำนวณตา ได้ร่วมกันเป็นผู้ดำเนินการไปว่าจ้างช่างหล่อที่มณฑลทะเลย์ให้ทำการหล่อพระพุทธรูปองค์นี้ โดยมีชาวเมืองแม่ฮ่องสอนร่วมสมทบทุนเป็นจำนวนมาก

เมื่อเดินทางถึงโรงหล่อที่เมืองมณฑลเลย พบว่ามีพระพุทธรูปพระมหามัญมูนี้ องค์หนึ่งหล่อสำเร็จเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ทางโรงหล่อแจ้งแก่คณะผู้ดำเนินการว่าพระพุทธรูปองค์ดังกล่าว เจ้าฟ้าเมืองกึ่งได้มาสั่งหล่อไว้ แต่เมื่อหล่อสำเร็จ พระพักตร์มีลักษณะเรียวยาว เป็นรูปไข่ พระอุระและพระอุทรยาว (ช่วงองค์พระยาว) แตกต่างจากพุทธลักษณะของพระพุทธรูปที่กำลังเป็นที่นิยมในประเทศพม่า ซึ่งส่วนใหญ่มีลักษณะพระพักตร์กลม พระอุระและอุทรค่อนข้างสั้น เจ้าฟ้าเมืองกึ่งกล่าวว่าพระพุทธรูปองค์นี้ มีพุทธลักษณะไม่เหมือน “โตเมืองกึ่ง” แต่เหมือน “เจ้าพาราไทย” (พระพุทธรูปไทย อาจหมายถึงพระพุทธรชินราช) จึงสั่งให้หล่อ องค์ใหม่ พระพุทธรูปองค์ดังกล่าวจึงค้างอยู่

อย่างไรก็ดี คณะผู้เดินทางมาจากเมืองแม่ฮ่องสอน ซึ่งเป็นดินแดน “ต่างออกคง” หรือทางทิศตะวันออกของแม่น้ำสาละวิน หมายถึงแผ่นดินสยาม รู้สึกพอใจพระพักตร์และพุทธลักษณะของพระพุทธรูปดังกล่าว และคิดว่าคงเป็นเพราะเทพเทวดาดลใจเนื่องจากพวกตนเป็นคนไตที่เข้าไปทำมาหากินในเขต สยาม ถือเอานิมิตอันเป็นมงคลนี้จึงตกลงขออนุญาตพระพุทธรูปองค์ดังกล่าวจาก เมืองมณฑลเลย เพื่อนำมาประดิษฐานที่เมืองแม่ฮ่องสอนซึ่งอยู่ในเขตสยาม แนวคิดดังกล่าวอาจเป็นความพยายามเชื่อมโยง ความเชื่อเรื่องการบูชาพระพุทธรูป พระเจ้าพาราละแข่งของชาวไต ให้สอดคล้องกับความเป็นไทย ซึ่งเป็นพื้นที่ที่จะนำพระพุทธรูปไปประดิษฐาน กล่าวได้ว่า พระเจ้าพาราละแข่ง วัดหัวเวียง เป็นพระพุทธรูปจำลองพระมหามัญมูนี้ ที่มีความพยายามสร้างความหมาย ของพระพุทธรูปให้เชื่อมโยงกับแนวคิดความเป็นไทย โดยเฉพาะความพยายาม เชื่อมโยงว่าพุทธลักษณะบางประการแตกต่างจากพระพุทธรูปพระมหามัญมูนี้ แต่มีความละม้ายคล้ายกับพระพุทธรชินราช ซึ่งเป็นพระพุทธรูปที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีพระราชกระแสมว่า มีพุทธลักษณะที่งดงามมาก และโปรดเกล้าฯ ให้จำลองไปเป็นพระประธานในพระอุโบสถ วัดเบญจมบพิตรฯ (ชาติรี ประกิตนันทการ, ๒๕๕๑)

ในส่วนของการอัญเชิญองค์พระ เนื่องจากพระเจ้าพาราละแข่งเป็น พระพุทธรูปขนาดใหญ่ หน้าตักกว้างประมาณ ๖๙ นิ้ว ช่างได้ทำการแยกหล่อเป็น ส่วน ๆ จำนวน ๙ ส่วน ได้แก่ พระเศียร พระอุระ พระนาภี พระพาหา (ซ้าย-ขวา) พระหัตถ์ (ซ้าย-ขวา) พระเพลา พระบาท แต่ละส่วนเชื่อมต่อกันด้วยสลัก ทั้งนี้ เพื่อความสะดวกในการหล่อและการเคลื่อนย้าย ทำการขนส่งจากเมืองมณฑลทะเลย์ มาโดยทางบก และนำมาลงเรือเพื่อลำเลียงจากแม่น้ำสาละวินเข้าสู่แม่น้ำปาย โดยใช้เรือต่อจำนวน ๙ ลำ นำมาขึ้นฝั่งที่บ้านท่าโป่งแดง ตำบลผาบ่อง อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน เมื่อมาถึงเมืองแม่ฮ่องสอน ได้นำขึ้นส่วนขององค์พระไปตั้ง พักไว้ที่วิหารองค์พระนอน (วัดพระนอน) ซึ่งตั้งอยู่บริเวณเชิงดอยกองมู ต่อมา เมื่อวิหารและแท่นแก้ว (ปะหลั่ง) เรียบร้อยสมบูรณ์แล้วจึงได้ร่วมกันอัญเชิญ ขึ้นส่วนขององค์พระมาประกอบที่วัดหัวเวียง ซึ่งประกอบสำเร็จเรียบร้อย ดังปรากฏในจารึกฐานพระความว่า

“สี่กักร้าด ๑๒๙๗ คุ ตะโปะตอยละซึก โดงแยะดเนาะ ตวันมหาเมียด มุณีพุกา โกจาตอกี้โก่ หม่มห้องสอนเมี้ยวเหน่พุกา พุกาอะมะตะ จูใต้ กองมู สารุขอเจ้เส้า”

สรุปความได้ว่า

“จุลศักราช ๑๒๙๗ เดือนสามแรมสามค่ำ เดือนตะโปะตอย ได้จำลอง พระมหามัธยมุณี พระพุทธรูปประจำเมืองแม่ฮ่องสอน ”

ต่อมาในวันอังคาร ขึ้น ๑๕ ค่ำเดือน ๔ จ.ศ.๑๒๙๗ (๒๔๗๙)<sup>๒</sup> ได้ทำ พิธีสมโภชขององค์พระพุทธรูปพระเจ้าพาราละแข่ง (ต่างอะเหน่กะจ่า) และยึดถือ เป็นประเพณีสืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน

<sup>๒</sup> เนื่องจากเดือน ๔ ตามปฏิทินตามจันทรคติ ยังนับเป็นศักราชเดิม เมื่อนำมาเทียบกับการนับ ปีพุทธศักราชจึงตรงกับ พ.ศ.๒๔๗๙ (๑๒๙๗+๑๑๘๒).



ภาพที่ ๑



ภาพที่ ๒



ภาพที่ ๓



ภาพที่ ๔

ภาพที่ ๑ พระเจ้าพาราละแข่ง (พระมหามัธยมุนี) เมืองมณฑลทะเลย์ สหภาพเมียนมาร์

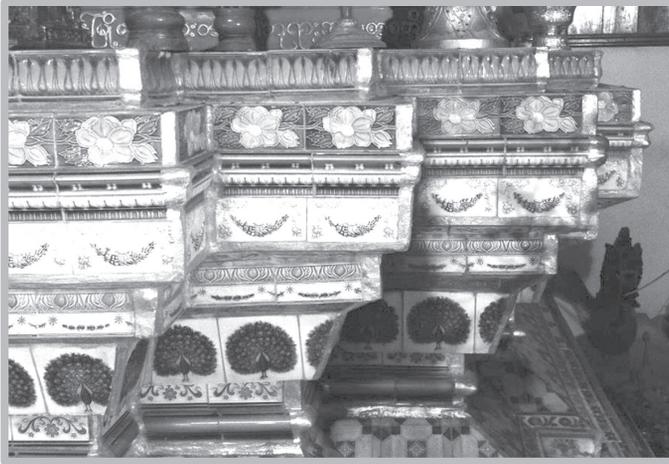
ภาพที่ ๒ พระเจ้าพาราละแข่ง วัดหัวเวียง อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

ภาพที่ ๓ พระเจ้าพาราละแข่ง เมืองป้อน รัฐฉาน สหภาพเมียนมาร์

ภาพที่ ๔ พระเจ้าหลวง (พาราละแข่ง) เมืองเชียงตุง รัฐฉาน สหภาพเมียนมาร์

ในส่วนของวิหารที่สร้างขึ้นสำหรับเป็นสถานที่ประดิษฐานองค์พระเจ้าพาราละแข่ง มีลักษณะเป็นวิหารทรงปราสาทเชื่อมต่อกัน ๒ หลัง โดยวิหารหลังใหญ่เป็นที่ประดิษฐานองค์พระ สร้างเป็นทรงปราสาทขนาดใหญ่ ๓ ชั้น มียอดโดมซึ่งเป็นสถาปัตยกรรมที่ได้รับอิทธิพลจากยอดปราสาทแบบตะวันตก ซึ่งเป็นที่นิยมในยุคอาณานิคม ส่วนวิหารหลังเล็ก มีสถานะเป็น “จองตान” หรือสถานที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา เป็นอาคารเรือนยอดทรงปราสาท ๗ ชั้น วิหารแต่เดิมมุ่งหลังคาด้วยสังกะสี ซึ่งสั่งมาจากประเทศอังกฤษ ซึ่งเป็นที่นิยมในสมัยนั้น ต่อมาเมื่อ พ.ศ.๒๕๓๖ กรมศิลปากร ได้ดำเนินการบูรณะวิหารครั้งใหญ่ ได้เปลี่ยนจากหลังคาสังกะสีเป็นแป้นเกล็ด เชิงชายประดับด้วยลวดลายสังกะสีฉลุ (ปานชอย)

ในส่วนของพุทธบัลลังก์ (ปะหล่าง) ประดิษฐานองค์พระ ประดับด้วยกระเบื้องเคลือบ ซึ่งมีสีฉันและลวดลายสวยงาม อาทิ ลายดอกไม้ ลายนกยูงรำแพน ลายเครือเถา ความนิยมในการใช้กระเบื้องซึ่งสั่งมาจากประเทศอังกฤษและอิตาลีแพร่หลายอย่างมากในหัวเมืองทางตอนใต้ของพม่าในยุคอาณานิคม ดังพบที่ศาสนสถานสำคัญ อาทิ เจดีย์เจ็ดเหลี่ยม เมืองมะละแหม่ง ก็พบการประดับฐานพระพุทธรูปด้วยกระเบื้องลักษณะเดียวกัน สะท้อนให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างเมืองแม่ฮ่องสอน กับเมืองหัวเมืองท่าทางตอนใต้ของพม่าได้เป็นอย่างดี



ภาพที่ ๕ กระเบื้องประดับแท่นประดิษฐานองค์พระเจ้าพาราละแข่ง

ชาวไตมีธรรมเนียมปฏิบัติว่า “เหลินสี่ปอยพารา” กล่าวคือในช่วงเดือนสี่ตามปฏิทินจันทรคติของชาวไต หรือประมาณเดือนมีนาคมซึ่งเป็นช่วงหลังฤดูกาลเก็บเกี่ยว ในวันเพ็ญเดือนสี่ ชาวไตนิยมเดินทางเพื่อไปสักการะพระพุทธรูปสำคัญ จึงเกิดประเพณี “ปอยเดือนสี่” ในพื้นที่รัฐฉานจะมีปอยเดือนสี่ที่สำคัญ เช่น ปอยเดือนสี่บ่อใจ (พระเจดีย์บ่อใจเมืองสี่บ่อ) ปอยเดือนสี่เมืองกึ่ง (พระเจดีย์และพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์แห่งเมืองกึ่ง)

นับตั้งแต่อัญเชิญพระเจ้าพาราละแข่งมาประดิษฐานที่วัดหัวเวียงเมืองแม่ฮ่องสอน ได้มีมติว่า ในฐานะที่พระเจ้าพาราละแข่งเป็นพระพุทธรูปสำคัญ ดังปรากฏในจารึกฐานพระว่า “แม่ฮ่องสอนเมี้ยวเหน่พญา” แปลว่า พระพุทธรูปแห่งเมืองแม่ฮ่องสอน ตามธรรมเนียมของชาวไต แต่ละเมืองที่มีพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ประจำเมือง ชาวเมืองจะมี “ปอยพารา” หรืองานสมโภชพระพุทธรูปในช่วงวันเพ็ญเดือนสี่ของทุกปี เนื่องจากช่วงเวลาดังกล่าวเป็นช่วงเวลาหลังฤดูกาลเก็บเกี่ยว มีรายได้จากการขายผลผลิตสามารถประกอบกองการกุศลได้ จึงกำหนดให้ วันเพ็ญเดือน ๔ ของทุกปี เป็นพิธีสมโภชพระเจ้าพาราละแข่ง โดยมีพิธีกรรมสำคัญได้แก่ การเจริญพระพุทธรมณฑ์สมโภช พิธีถวาย

น้ำสรงพระพักตร์ และถวายข้าวมธุปายาส ประเพณีดังกล่าวกลายเป็นประเพณีสำคัญประจำเมือง เรียกว่า “ปอยพาราละแข่ง” หรือ “ปอยเหลินสี่จองโหวง”

อย่างไรก็ดี เมื่อวันที่ ๑๐ พฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๐ ซึ่งเป็นวันวิสาขบูชา คณะสงฆ์ ข้าราชการ พ่อค้า ประชาชน ได้จัดให้มีพิธีถวายน้ำสรงพระพักตร์ พระเจ้าพาราละแข่ง และได้จัดพิธีกรรมดังกล่าวขึ้นอีกครั้งในวันที่ ๑ มกราคม ๒๕๖๑ (ขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๓) โดยมีผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นประธาน ซึ่งปรากฏการณ์ดังกล่าวจัดขึ้นนอกเหนือจากพิธีถวายน้ำสรงพระพักตร์ซึ่งปกติจัดให้มีขึ้นปีละ ๑ ครั้ง กล่าวได้ว่าเป็นปรากฏการณ์ใหม่ที่เกิดขึ้น นำทางการศึกษาต่อไป

นอกเหนือจากความเชื่อเกี่ยวกับเจ้าพาราละแข่งที่ถูกผลิตซ้ำอย่างต่อเนื่องผ่านวรรณกรรมทางพุทธศาสนาและมุขปาฐะแล้ว กรณียของเจ้าพาราละแข่ง วัดหัวเวียง ยังปรากฏเรื่องเล่าเกี่ยวกับความศักดิ์สิทธิ์อย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่เริ่มสร้างองค์พระ กล่าวคือ เชื่อว่าเทพเทวดาดลใจให้ช่างปั้นและหล่อพระพุทธรูปองค์นี้ ปั้นแบบให้มีพุทธลักษณะแตกต่างจากที่นิยมในช่วงเวลาดังกล่าว ประการต่อมา มีเรื่องเล่าว่า ในคราวที่อัญเชิญขึ้นส่วนองค์พระพระมหายมุนีจากวัดพระนอนมายังวัดหัวเวียง ได้มีฝูงผึ้งบินวนเหนือเศียรขององค์พระตลอด ๗ วัน ๗ คืน เป็นที่อัศจรรย์แก่ชาวเมืองเป็นอย่างมาก (พระญาณวิรากร, ๒๕๖๐) และในเวลาต่อมา มักมีผู้คนพบเห็นดวงกลมสีเขียว ลอยจากพระธาตุดอยกองมู มายังวิหารพระเจ้าพาราละแข่ง และลอยไปยังพระธาตุดอยก๊วยมั้น ในคืนวันเดือนเพ็ญ ซึ่งตามความเชื่อของชาวเมืองเชื่อว่าพระธาตุเสด็จเยี่ยมกัน (สุพรรณ นิมิตกุล, ๒๕๖๐)

เรื่องเล่าเกี่ยวกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นและสัมพันธ์กับองค์พระเจ้าพาราละแข่งที่เล่าขานสืบต่อกันมา มีส่วนสำคัญอย่างยิ่งในการเสริมสร้างสถานะความศักดิ์สิทธิ์ขององค์พระ นอกเหนือจากความเชื่อเดิมของชาวไตที่มีต่อพระเจ้าพาราละแข่ง

## ๐ บทส่งท้าย

ความเชื่อและคติการบูชาพระพุทธรูปเจ้าพาราละแข่ง เป็นความเชื่อที่แพร่หลายในกลุ่มชนบริเวณลุ่มน้ำอิรวดี-สาละวิน มาช้านาน และในกลุ่มชาวไต

พบว่าความเชื่อดังกล่าวมีการผลิตซ้ำอย่างต่อเนื่องโดยรับรู้ผ่านตำนาน ซึ่งถ่ายทอดในรูปแบบของการขอลูก (การอ่านธรรมทำนองร้อยกรอง) และรับรู้ผ่านรูปจำลองของพระมหามัณเฑียร ทั้งลักษณะของพระพุทธรูป รูปภาพ ยิ่งไปกว่านั้นในปัจจุบันที่การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในสหภาพเมียนมาร์ได้รับการประชาสัมพันธ์และเป็นที่สนใจอย่างแพร่หลายไปทั่วโลก พระพุทธรูปพระมหามัณเฑียร (เจ้าพาราละแข่ง) เมืองมณฑลทะเลย์ สหภาพเมียนมาร์ เป็นหนึ่งในพุทธสถานที่ได้รับ ความสนใจจากชาวโลกมากที่สุด ทั้งนี้ เนื่องจากพระพุทธรูปดังกล่าวมีประวัติศาสตร์ที่ยาวนาน ประการสำคัญ ตั้งแต่อดีตจวบจนปัจจุบัน ในช่วงเช้าของทุกวันชาวพม่า ยังคงประกอบพิธีถวายน้ำสรงพระพักตร์และถวายสักการะแด่พระเจ้าพาราละแข่ง ซึ่งพิธีกรรมดังกล่าวถูกให้ความหมายว่าเป็นพิธีกรรมศักดิ์สิทธิ์ เป็นการเน้นย้ำความหมายและส่งเสริมสถานะของพระเจ้าพาราละแข่งให้มีความสำคัญอย่างต่อเนื่อง

ในกรณีของพระเจ้าพาราละแข่ง วัดหัวเวียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน แม้ว่าการสร้างองค์พระพุทธรูปจะสร้างขึ้นบนพื้นฐานความศรัทธาความเชื่อของชาวไต แต่ด้วยลักษณะของเมืองแม่ฮ่องสอน ซึ่งเป็นชุมชนชาวไตที่ตั้งอยู่ในพระราชอาณาจักรสยาม และเติบโตขึ้นในช่วงเวลาเดียวกับการสร้างรัฐชาติ ส่งผลให้มีความพยายามอธิบายความหมายขององค์พระพุทธรูปพระเจ้าพาราละแข่ง ที่สร้างขึ้นบนพื้นฐานความเชื่อของชาวไต ให้สอดคล้องกับความเป็นไทย รวมไปถึงความพยายามในการอธิบายว่าพระเจ้าพาราละแข่งองค์นี้ ถูกสร้างขึ้นเพื่อให้มาประดิษฐานในพระราชอาณาจักรสยาม รวมถึงได้ถูกสร้างให้เป็นพระพุทธรูปสำคัญประจำเมือง อย่างไรก็ตาม การรับรู้เกี่ยวกับพิธีถวายน้ำสรงพระพักตร์พระเจ้าพาราละแข่ง เมืองมณฑลทะเลย์ เป็นที่แพร่หลายมากขึ้น ส่งผลให้เกิดความพยายามในการที่จะรื้อฟื้นพิธีกรรมถวายน้ำสรงพระพักตร์ พระเจ้าพาราละแข่งเมืองแม่ฮ่องสอน ซึ่งแต่เดิมถวายปีละ ๑ ครั้งในช่วงวันเพ็ญเดือนสี่ โดยเพิ่มเติมในวันสำคัญทางศาสนา อาทิ วันวิสาขบูชา และมีแนวโน้มว่าจะจัดพิธีกรรมดังกล่าวขึ้นวันสำคัญทางพุทธศาสนา เช่น วันอาสาฬหบูชา ซึ่งเป็นปรากฏการณ์ที่กำลังเกิดขึ้นและน่าสนใจอย่างยิ่ง

## ๒ เอกสารอ้างอิง

เจ้าสหายจ๋องก้าก้าอำเภอ (๒๔๙๓). **สะแมงพะรายะแซ่ง**. [เอกสารภาษาไทยใหญ่].  
ชาติวี ประกิตนทการ. (๒๕๕๑). **พระพุทธรูปราชินีในประวัติศาสตร์สมบูรณาญาสิทธิราชย์**.

กรุงเทพฯ : มติชน.

เทย์เลอร์, โรเบิร์ต เอช. (๒๕๕๐). **รัฐในพม่า**. (พรรณงาม เก้าธรรมสาร,  
สตีล ชันติวรวงษ์ และ ศศิธร รัชนี ณ อยุธยา, แปล). กรุงเทพฯ : โครงการ  
ตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.

ธรรต ศรีรัตนบัลล์. (๒๕๕๓). **ไทยใหญ่แม่ฮ่องสอน : การสรรค์สร้างความเป็น  
ไทยใหญ่ จากปฏิสัมพันธ์ระหว่างไทยใหญ่เดิมและไทยใหญ่พลัดถิ่น**.  
วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาประวัติศาสตร์, บัณฑิต  
วิทยาลัย, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

ธิดา สาระยะ. (๒๕๕๔). **มณฑลทะเล นครราชธานีศูนย์กลางแห่งจักรวาล**.  
พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ : เมืองโบราณ.

เมี่ยวหวุ่นหลอยโหลงลุงอุม. (๒๐๑๓). **หย่าจะหว่างเมิงสี่ป้ออุงปอง**. ย่างกุ้ง :  
หมอกกู่สร้อยแหลง.

วรภรณ์ เรืองศรี. (๒๕๕๗). **คาราวานพ่อค้าทางไกล: การก่อเกิดรัฐสมัยใหม่  
ในภาคเหนือของไทยและดินแดนตอนในของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้**.  
เชียงใหม่: ศูนย์อาเซียนศึกษา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

สรวิชาติ อ่องสกุล. (๒๕๕๑). **ประวัติศาสตร์ล้านนา** (พิมพ์ครั้งที่ ๔). กรุงเทพฯ :  
อัมรินทร์.

ศักดิ์ชัย สายสิงห์. (๒๕๕๗). **ศิลปะพม่า**. กรุงเทพฯ : มติชน.

## ๐ รายการสัมภาษณ์

นางอุไร ยอดประทุม บ้านผาบ่อง ตำบลผาบ่อง อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน.  
พระญาณวีรากร (จันทิมา จิตสังวโร) ที่ปรึกษาเจ้าคณะจังหวัดแม่ฮ่องสอน

เจ้าอาวาสวัดหัวเวียง ตำบลจองคำ อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน.

นายบุญเลิศ วิรัตน์ภรณ์ บ้านเลขที่ ๓๒ ถนนสิงหนาทบำรุง ตำบลจองคำ  
อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน.

นางสุพรรณ นิมสกุล บ้านสวนดำรงรมย์ ตำบลช้างเผือก อำเภอเมือง  
จังหวัดเชียงใหม่.